

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

זמני השבת

כניסה	יציאה	ר"ת
16:45	17:37	18:12
גיליון 245		

בא-תשפ"ד

הכנה לאולה

בפרשתנו נקרא על שלושת המכות האחרונות שמביא הקב"ה על המצריים (ארבה, חושך ומכת בכורות) הרמוזות במילה 'בא', גימטרייה 3.

במכת הארבה לא מצאנו בתורה שיש הבדל בין יבול מצרים לבין יבול ישראל ומשמע שבמכה זו גם יבול ישראל נאכל ע"י הארבה ולא נשאר ממנו מאומה.

אומר **האבן עזרא**: "וַיִּחַפְּרוּ כָּל מִצְרַיִם קְבִיבַת הַיָּאֵר מִיֵּם לְשִׁתּוֹת-רַבִּים אֲוֹמְרִים כִּי הַמַּיִם הֵיוּ בְיַד הַמִּצְרִי אֲדוּמִים כַּדָּם וְנִתְלַבְּנוּ בְיַד הַיִּשְׂרָאֵלִי. אִם כֵּן לָמָּה לֹא נִכְתַּב אוֹת זֶה בַּתּוֹרָה? וּלְפִי דַעְתִּי, כִּי מִכַּת הַדָּם וְהַצַּרְפְּדַעִים וְהַכְּנִים הִיְתָה כּוֹלַלַת הַמִּצְרַיִם וְהָעִבְרִיִּים. כִּי אַחַר הַכְּתוּב נִרְדּוּף. וְאַלֶּה הַשֵּׁלֶשׁ מַעַט הַזִּיקוּ. רַק מִכַּת הָעֶרֶב שְׁהִיְתָה קִשְׁיָה. הַשֵּׁם הַפְּרִישׁ בֵּין הַמִּצְרַיִים וּבֵין יִשְׂרָאֵל וְכִכָּה מִכַּת הַדָּבָר וְהַבְּרָד בַּעֲבוּר מִקְנֵיהֶם. וְלֹא כֵן בַּשְּׁחִין. וְלֹא בַּאֲרֵבָה כִּי הֵם יוֹצֵאִים מִמִּצְרַיִם וְכֹאשֶׁר חִפְרוּ הַמִּצְרַיִם כֵּן חִפְרוּ הָעִבְרִיִּים". אומר האבן עזרא, כי גם ישראל לקו בחלק מהמכות.

אומר **התנחומא** (וארא) על מכת הדם: "אמר ר' אבין הלוי, ממכת הדם העשירו ישראל, כיצד? היו המצרי וישראל נתונים בבית אחד, והיתה הגיגית מלאה מים, והיה המצרי הולך למלאות הקיתון מתוכה ונעשית דם, וישראל הולך ושותה מים מתוכה, והיה המצרי אומר תן לי בידך מעט מים והיה נותן לו, נמצאו ביד מצרי דם, והיה אומר לו בוא אני ואת ונשתה מן הקערה, והיה ישראל שותה מים והמצרי דם, וכשהיה מצרי לוקח מים מישראל במקח (בכסף) שותה מים, לפיכך ממכת הדם העשירו ישראל".

הרמב"ן אומר: "וְהַפְּלִיגִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשׁוֹן אֲשֶׁר עָמִיד עִמָּךְ לְבִלְתִּי הֵיטֵב שֶׁעָרַב לְמַעַן תִּדְעַ עַי אֲנִי יְהוָה בְּקִרְבְּךָ אֶרֶץ גִּשׁוֹן". "בעבור היות המכות הראשונות עומדות (מקומיות), בשונה מחיות טורפות שנעות במהירות) איננו פלא שיהיו בארץ מצרים ולא בארץ גושן (על המצריים ולא על ישראל). אבל זו (מכת ערוב) מכה משולחת וכאשר יעלו החיות ממעונות אריות מהררי נמרים וישחיתו כל ארץ מצרים, ראוי היה בטבעם שיבואו גם בארץ גושן אשר היא מכלל ארץ מצרים בתוכה. לכך הוצרך לומר והפליגי את ארץ גושן, שתנצל כולה בעבור שעמי עומד עליה כי רובה של ישראל היא".

בעצם מחדש לנו הרמב"ן, שלמרות שהיו גרים מצריים בארץ גושן, הערוב לא פגע בהם כיוון שרוב ארץ גושן ישראל הם וניצלו בזכותם. ואם נאמר מדוע שלא יטרפו את המצריים וכחלק מהנס לא יפגעו בישראל ששם? אלא וודאי שאין מי שמעוניין לפגוש נמר או אריה ברחוב שעל אף שלא יעשה לו דבר, וודאי הדבר יכניס פחד בליבו ולא רצה בזה הקב"ה.

כאשר נתבונן נראה שכמעט כל המפרשים לא מדברים כלל במכת הארבה, במכה זו המפרשים תמימי דעים כי מכה זו פגעה גם בישראל.

אומרת התורה: "וְהַפְּשִׁתָּהּ וְהַשְׁעֲרָה נִפְתָּה כִּי הַשְׁעֲרָה אָבִיב וְהַפְּשִׁתָּה גָבַעַל. וְהַחֲשָׂה וְהַפְּסָמֹת לֹא נָפְו כִּי אֲפִילַת הָנֶחָ". נראה שמכת הארבה שפגעה גם בארץ גושן היתה לטובת ישראל.

אומר **המדרש**: כי אפילות הנה- פלאי פלאות נעשו בהן. אומר **האלשיך**: במכת הברד היתה אש מתלקחת בשדות והיתה מייבשת את המים מן האדמה וע"י כך היה העשב מתקשה והיה בא הברד ושובר אותו. ואם כן, מדוע לחיטה ולכוסמת לא אירע כך? זה הפלא שנעשה בהם ובעבור מה נעשה בהם נס זה? בכדי שיהיה לארבה מה לאכול כפי שאומרת התורה: "וַיִּכַּס אֶת עֵין כָּל הָאֶרֶץ וַתִּחַשֵׁד הָאֶרֶץ וַיֵּאכַל אֶת כָּל עֵשֶׂב הָאֶרֶץ וְאֶת כָּל פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּרָד וְלֹא נֹתַר כָּל יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם".

מכאן נשאל, בעבור מה עשה הקב"ה נס בחיטה ובכוסמת? כל זה בכדי שיהיה לארבה מה לאכול? הרי אין הקב"ה עושה ניסים שלא לצורך ואיזה צורך היה כאן?

אומרים רבותינו, שכאשר הגיעו ישראל לפני הים, עמדה מידת הדין וקטרגה לפני הקב"ה ואמרה: הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, או שתטביע את כולם או שתציל את כולם. אומר הקב"ה למשה, "מה תצעק אלי, דבר אל בניי ויסעו", זה זמן לפעולה של עם ישראל.

ושואלים, מדוע במצרים כשהיו ישראל נושעים ומצריים לוקים, לא עמדה מידת הדין וטענה טענה זו? הרי אם הטענה נכונה, היא נכונה גם במצרים ואם איננה נכונה, אינה נכונה גם על הים.

אז לפי האבן עזרא, אין לנו קושיה, כיוון שהוא סובר שבחלק מהמכות גם ישראל לקו וממילא לא ניתן לקטרג. ואם לא כדעתו, כבר ראינו שלדעת כולם, ישראל לקו גם הם במכת הארבה. אם כן, מה ההטבה שיש לישראל בזה לשקו במכת הארבה? שרוצה הקב"ה להעניש את מצרים כמו שצריך. מצרים משחררים את ישראל וישראל אומנם יוצאים עם זהב, אבל אוכל וצידה לדרך לא עשו להם. אם לא היה הארבה אוכל את יבול ישראל, היו ישראל צריכים להשאיר את היבול במצרים ומי היה נהנה ממנו? המצריים. הקב"ה רוצה להעניש את מצרים ולא רוצה שיהיה מאותו יבול ולכן גם יבול ישראל לוקה במכת הארבה.

ומדוע עשה הקב"ה שהחיטה והכוסמת של מצרים לא נוכו? כיוון שאם לא היה משאיר זאת הקב"ה, הארבה היה בא והיה אוכל רק מיבול ישראל שהוא היחיד שנשאר והיו אומרים המצריים, הע"ז שלהם הצליחה לעמוד מול הקב"ה חלילה ולא היו יודעים שעושה זאת הקב"ה בכדי שלא יישאר להם מאומה. לכן מראש משאיר הקב"ה את החיטה והכוסמת ועושה בהם פלאות ונמצא שנס זה אינו לחינם והיה נצרך בכדי לא לתת פתחון פה למצריים.

עוד מצאנו, כי בשלושת הימים הראשונים של מכת החושך היו ישראל נענשים ועשה זאת הקב"ה בכדי שיקברו ישראל את אותם רשעים שלא רצו לצאת ממצרים וגם כאן עשה זאת בחושך ולא באור בכדי שלא יהיה פתחון פה למצריים.

אומר **המדרש שמות רבה** (יד, א): "חושך למה הביא עליהן? יתברך שמו של הקב"ה, שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב ובוחן כליות, לפי שהיו פושעים כישראל שהיה להם פטרונים מן המצריים והיה להם שם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת".

דברי המדרש הם פלא! הרי מצאנו שבא משה לגאול את ישראל ואמר לקב"ה: "והם לא יאמינו ל"י ונענש על כך. והשיב לו הקב"ה ונתן לו אותות לפי דבריו ואמר מה זה בידך? ויאמר 'מטה'. וכי הקב"ה לא יודע שיש לו מטה ביד? אלא, ע"י המטה לוקים ורמז לו שהוא צריך ללקות על שהוציא שם רע על ישראל, שהם מאמינים בני מאמינים.

המטה כידוע נהפך לנחש, כי הנחש הוא הראשון שדיבר לשון הרע על הקב"ה. הוא טען לפני חווה שהקב"ה אכל מעץ הדעת וברא את העולם ומפחד הוא שגם אתם תאכלו ותהיו כמותו. הקב"ה מראה למשה את הנחש עוד בסנה וזה עונש עבור משה שיפחד מהנחש ומעידה לנו התורה שמשה אכן נס מפניו. זאת עשה הקב"ה בכדי שמשה יתחרט על שדיבר רע על ישראל. האות השני, ידו של משה נהפכה מצורעת ונענש על דבריו ומכאן שכל החושד בכשרים לוקה בגופו.

דברים אלו אינם מובנים, מדוע משה נענש? מה הכעס עליו? הרי ראינו שבמכת חושך היו רשעים שלא רצו לצאת ומתו במצרים ואם נדייק, 80% מישראל לא יצאו ממצרים.

בכדי ליישב את הדברים עלינו לזכור שעם ישראל במצרים, יורדים מדרגה אחר מדרגה עד מטי' שערי טומאה. רבותינו אומרים, אין אדם חוטא אלא אם נכנסת בו רוח שטות. עם ישראל חי בתוך השטות ואדם שמשתרש בו העבירה, מאבד את ההרגש וזה שאומרת התורה: "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׂמֵנֵת עֲבִית קְשִׁית וַיִּטֵּשׂ אֵלָיו עֶשְׂוֹ וַיִּבֶל צוֹר וְשִׁעְתוֹ".

זו תוצאה של אדם שמושרש בחטא והגמרא בשבת אומרת: אין הבשר המת מרגיש באזמל. פירוש, אדם שיש לו נמק באיבר מסוים בגוף, אם נחתך לו את אותו איבר הוא לא ירגיש מאומה אפילו שהוא חי. על דרך זה גם ברוחניות, כאשר חלילה אדם מושרש בחטא, הוא יכול להתפלל ולעשות צדקות, אבל יש לו נמק והוא אינו מרגיש את הסכנה בה הוא נמצא.

עם ישראל במצרים, מסור להם במסורת אבות שיבוא גואל שיאמר 'פקוד פקדתי' ויתחיל תהליך גאולת ישראל ולכן כאשר בא משה כתוב: "ויאמן העם". המדרש אומר שהקב"ה בוחן ליבות וכליות והוא יודע שבתוך תוכם אינם רוצים לצאת.

אומר המדרש פרשת בהעלותך: זכרנו את הדגה אשר אכלנו חינם- אם תאמר מצרים נתנו להם דגים בחינם, אין זה אפשרי. שהרי אפילו תבן ללבנים לא נתנו להם ואיך יתנו דגים? ומה הכוונה חינם? חינם מהמצוות! אומר הנביא: "וְכִרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֶהְבֵּת כְּלוּלֶיךָ לְכַתֵּב אַחֲרַי בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה". לא היה לישראל קל לצאת ממצרים, הם הולכים אל הלא נודע, למדבר יחד עם הילדים ומי ידאג להם? על אף הכל הם יוצאים ואת זה אומר הקב"ה אני לא שוכח.

כאשר אומר משה והם לא יאמינו לי, כוונתו שלא ירצו לצאת, שהרי הנוודים קשים מהשעבוד. לפי זה אין סתירה בין "ויאמן העם" לעובדה שלא רצו לצאת ומתו במכת החושך. ליבם של ישראל אטום, הם שקועים בעבירה ואינם רוצים לצאת על אף שהם מאמינים. כי בין האמונה ליציאה בפועל, יש פער גדול.

בל נטעה, אנו נמצאים באותה מציאות בדור שלנו. אומרים רבותינו שבדור משיח יגיעו ישראל לני' שערי טומאה. משמע שיש רבים שמאמינים שמשיח אמור להתגלות כל רגע ובכל זאת אינם מסוגלים לעזוב את החטא. אם תאמר לאנשים, משיח בא ואיתו תהיה מדינת הלכה, אין יותר ערבוב נשים וגברים, אתה מוכן? יהיו כאלו שיגידו, אז שלא יבוא.

מהות ישראל זו הצניעות וזה מה שראה בלעם שהשקיף על ישראל, שהיו פתחי האוהלים מסודרים כך שלא ניתן להתבונן פניהם. זה משיח! ויש שמדמיינים שימשיכו בחיים הרגילים עם נסיעות לחו"ל וכל מני דמיונות לתאווה. לא כך יהיה! משיח יבוא והכל נגמר.

אומר הרש"ש: אנו אומרים בתפילה אבינו מלכנו ואיך אנו מסוגלים לומר זאת? היכן הכבוד שלנו לאבא שבשמיים הרי אנו צועקים 'אבינו'. היכן היראה מהמלך שאנו אומרים 'מלכנו'? ועוד, בסוף התפילה אנו אומרים אני מאמין, איזה פער בין מה שאנו אומרים לבין המציאות?! עלינו להיזהר שלא יהיה גורלנו ככל המונם. אומנם היום לא משתחווים לע"ז, אבל היום אנשים סוגדים לכסף ולסלולר. בסוף על האדם לבחור אם הוא הולך עם הקב"ה או להיפך וכל משחק כלפי חוץ וודאי יודע הקב"ה לבחון כליות ולב. מי שילך עם הקב"ה, ינצל ומי שלא, יישאר מאחור.

אומר הגר"א על ברכת 'משען ומבטח לצדיקים': פעמים שרוצה הקב"ה לעשות נס גדול לצדיק ושולח לו דבר משענת שעל ידו יראה את השם ויאמין בו במאת האחוזים. במצרים היו ישראל במטי' שערי טומאה, ליבם חתום וסתום והקב"ה נותן להם משענת. יהודים רבים היה ליבם כבד ולא האמינו, בנוסף אין זה דבר קל לצאת למדבר. בעבור זה נותן הקב"ה עשר מכות במצרים במשך שניים עשר חודשים. כך לאט לאט יבינו ישראל שיש להם משענת ולא ידאגו על פרנסתם וחייהם.

אומר דוד המלך בתהילים: "טוב וְיִשְׂרָאֵל יִתְּנֶה עַל פִּן יִרְהַ תְּסַאִים בְּדָרְךָ". היה צריך לומר: 'יורה חוטאים בדרך' ולא 'חטאים'. האם מדובר על אנשים או על מעשים? וודאי מדובר על אנשים ולכן היה צריך לומר 'חוטאים' ולא 'חטאים'.

אומר הזוהר הקדוש (ויקרא): 'או הודע את חטאתו אשר חטא' - מה הכוונה שנודע לו? פעמים אדם נמצא במקום נמוך וליבו חתום והקב"ה שולח את השכינה לעורר אותו. (לא בדין אלא ברחמים) כמו אמא שמודיעה לבנה בצורה רכה. כך הקב"ה שרואה יהודי בצרה וליבו סגור, מעורר אותו מהמקום הנמוך בו הוא נמצא ומראה לו את הדרך לתקן מעשיו.

נראה מהי אותה הדרך עליה מדבר הזוהר. אומרת התורה: "לא ראו אֵישׁ אֶת אֶחָיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתְּחַתּוֹ שֶׁלֶשֶׁת יָמִים וְלָקַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשֶׁבֹתָם". משמע למצריים היה חושך ולבני ישראל היה אור. אומר אור החיים הקדוש: זהו אותו אור שנגזר הקב"ה בששת ימי בראשית. אותו אור עושה את מכת החושך ובאותו זמן עושה אור לישראל.

אומר ר' פנחס מקוריץ: כלל זה יהיה בידיך, ככל שחשכה גדולה יותר והצרה קשה יותר, דע ששם מאיר הקב"ה באור גנוז יותר ומתוך כך, תקום ישועה גדולה לישראל.

עם ישראל במטי' שערי טומאה, במקום הכי חושך שאפשר לתאר ומתנוצץ האור הגנוז לעורר את ליבם וללא האור הזה לא יכולה להיות גאולה לישראל. אומר הזוהר הקדוש (תרומה): אלמלא היה גנוז האור לגמרי, לא היה מתקיים העולם אפילו רגע אחד. אלא גנוז כמו גרעין אילן באדמה, שאין רואים אותו וממנו יוצא עץ גדול.

הקב"ה גנוז את האור וזה בבחינת שיתל וממנו מתקיים כל העולם ואין יום שלא משתמש באור זה ועל ידו זן ומפרנס את העולם כולו.

מכאן נבין, כי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין. פרנסת האדם מגיע מאותו אור גנוז ומכוסה. אם ייקח אדם את מה שקיבל מאותו האור ויגלה אותו, עושה הוא היפך מטבע האור ויקבל תוצאה הפוכה. לכן על האדם להסתיר את פרנסתו שמגיעה לו מאותו אור מכוסה ונסתר.

אומר הבעל שם טוב: "קווה אל ה', חזק ויאמץ ליבך וקווה אל ה' - תקווה ותתפלל להשם ועשה זאת שוב אפילו אלף פעמים, כי אם יש קושי לאדם, זה בגלל שהאור הגנוז לא מאיר לו. ר' יהודה אומר שבכל יום מתגלה אור זה ולכן אין לאדם להתייאש, ימשיך להתפלל וכשיגיע האור יזכה והיגאל מצרותיו. ומתי הזמן הטוב ביותר לקבל את האור ולבקש? לפני עלות השחר, זה זמן של חסדים וזמן שמסוגל לקבל את בקשות האדם.

והצנע לכת עם אלוהים, אומרת הגמרא בברכות, אהבת חסד - כמו מצוות הכנסת חתן וכלה נעשית ברעש וריקודים ולא בצנעה. אבל יש דברים שצריך להסתיר בלב ואלו דברים שדרכם להיעשות בצנעה ואותם לא יפרסם (כמו לימוד וצדקות). ואם תשאל הרי יש רבנים שלא מסתירים לימודם, דע שיש עוד הרבה מוסתר אצלם.

במצרים היו צריכים ישראל את האור הגנוז בכדי להיגאל. ע"י האור התעוררו לגאולה עד שלקחו את אלוהי מצרים ושחטו אותו לעיניהם וזה לא פשוט לעבד מול אדונו. בתוך שנה הופך הקב"ה את הלב של ישראל ואותו האור שהאיר לישראל, עשה חושך למצרים.

אם כן, למרות האור הגנוז ולמרות עשר המכות ולמרות שכתוב 'ויאמן העם' ולמרות הדרך שמתווה הקב"ה, יהודים רבים לא התעוררו! כאשר אדם בתוך החטא הוא חושב שיש לו שליטה וידיע ולכן לא משנה מה יפעל הקב"ה בעולם, הוא יישאר בשלו. כאשר רואה הקב"ה שבלבם אינם רוצים לצאת ממצרים, הוא ממית אותם במכת החושך.

נראה שאור זה מנצנץ לנו בשנה זו ואומר ה- 'בני יששכר': וְלָקַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשֶׁבֹתָם - כאשר נכתוב משבתם בכתוב חסר נקבל ת, ש, מ+מ=פ, ב+ב=ד, יוצא תשפ"ד. אם לא נעשה עבודה ונתחיל להבין שאנו בדרך לגאולה עולמים ואין יותר כסף והבלים, נפספס את ההזדמנות ומה שהיה בגאולה הראשונה, כך יהיה בגאולה האחרונה.

אומר הנביא: "כי הנה החושך יכסה ארץ ויערפל לאִמִּים ועלֵךְ יִרְחַח יְהוָה וּבְבוֹדוֹ עֲלֵךְ יִרְאָה". מסביר המצודות: צרות יתרבו בעולם. וכבר ראינו שככל שהצרה גדולה יותר, אור הישועה יאיר יותר. מי שיזכה לתפוס את האור, יגאל ואותו האור יהיה חושך לגויים. עלינו לבחור היכן להיות! להכין את הלב לתהליך ולהיות מוכנים לשינוי ולגאולה.

יהי רצון שנוכח לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.